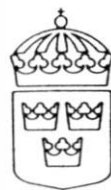

Motion till riksdagen

1986/87:Ju127

Göran Ericsson (m)
Anhållande och häktning, m. m.
(prop. 1986/87:112)

Mot.
1986/87
Ju127-130

Inledning

De personella tvångsmedlen var i äldre rätt dels få, dels knutna till målsägaren. Denne ägde att gripa någon som på bar gärning eller flyende fot angrep honom, hans familj eller egendom. Denna rätt grundades utslutande på "hämnträten", som tillföll målsägaren.

Dessa enskilda frihetsberövanden gick så småningom till omhändertaganden av myndighet. Så småningom utvecklades de personella tvångsmedlen till att inte enbart gälla gripandet på bar gärning, flyende fot eller s. k. "färsk" gärning. Häktningsinstitutet kom att bli en central del i brottsutredningen.

Tvångsinstitutet anhållande tillkom tämligen sent och som en följd av att det ansågs nödvändigt att den misstänkte kunde tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning i häktningsfrågan.

Länge fanns det ej någon skillnad mellan polismannens rätt och enskildas rätt att gripa misstänkt person. När institutet gripande tillkom, blev det ett självständigt straffprocessuellt tvångsmedel under förundersökning i brottmål. Gripandet är i dagens rätt att anse såsom ett provisoriskt frihetsberövande i avvaktan på beslut i anhållandefrågan.

Fortfarande kvarstår dock bestämmelsen från äldre rätt att envar äger rätt att gripa misstänkt på bar gärning och flyende fot. Denna bestämmelse torde tillhöra de äldsta i svensk rätt.

Utvecklingen av de personella tvångsmedlen

I den tillgängliga statistiken finns en iögonfallande differens mellan dels antalet dömda, dels antalet häktade därav och inte minst antalet anhållna i förhållande till dem som redan häktats och dömts för brott.

Denna övertydliga differens har varit utgångspunkten för den debatt som förts i frågan om de personella tvångsmedlen. Det förhållandet att en stor andel misstänkta befunnit sig i förvar hela anhållningstiden, varefter de frisläppts, har medverkat till att frågan blivit alltmer diskuterad.

Sakta men säkert har kraven på en domstolsprövning av frihetsberövanden tilltagit. Sett i ett internationellt perspektiv, där det anglosaxiska systemet med undersökningsdomare tillämpas, har det svenska systemet med relativt långtgående tjänstemannabeslut tett sig utmanande.

Förtroendet för tjänstemannens "oväld" är starkt i Sverige, men rätts-säkerhetsbegreppet fogat till en alltmer noggrann journalistisk bevakning av rättssystemet har lett till att det nu finns mycket starka skäl som talar för ett tidigt domstolsinträde.

Mot. 1986/87
Ju127

Anhållande – häktning

Propositionens förslag innebär en icke oväsentligt förändrad arbetssituation inom rättsväsendet. Frågan är vilka rättsvinster som erhålls genom det nu lagda förslaget.

Anhållande skall alltså även efter förslagets genomförande ske om skäl för häktning föreligger. Om inte fulla häktningsskäl föreligger, må anhållande ske om den misstänkte skäligen kan misstänkas för brott och det är av synnerlig vikt att han tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning.

Skälen för anhållande och häktning behålls i stort sett intakta. Den stora volym anhållna som avspeglas i statistiken utgör s. k. utredningsanhållanden, där främst frågan om den misstänktes identitet och frågan om huruvida häktningsskäl föreligger utreds. Enligt det nu föreliggande förslaget innebär detta i praktiken att volymen anhållna överförs under rubriken häktade. Förslaget får därigenom endast en statistisk/kosmetisk effekt och knappast någon annan viktig rättsverkan för den enskilde.

Det kan ifrågasättas om propositionens förslag med utomordentligt långtgående organisatoriska effekter och stora kostnader för det allmänna kan motiveras mot bakgrund av den rättseffekt förslaget i den här delen får.

Tidsfristen

Enligt propositionen skall häktningsframställan göras samma dag som anhållningsbeslutet fattas eller senast dagen därpå. Endast om synnerliga skäl föreligger får framställningen anstå till tredje dagen. Vid prövningen av tidsfristerna skall lördagar, söndagar och helgdagar likställas med vanliga arbetsdagar.

Propositionens förslag i denna del föranleder omfattande organisatoriska förändringar såväl för polis och åklagare som för advokater och domstolar.

Det är svårt att beräkna den totala kostnadseffekten för det allmänna, men det torde röra sig om betydande belopp. De i budgetpropositionen avvisade resursökningarna för SKL, lokala polismyndigheterna, åklagarväsendet och domstolarna är inte tillräckliga.

Polisen

Jag delar statsrådets uppfattning att en stor utredningsbörda måste förläggas under icke kontorstid. Här kommer det att i de större tåtorterna bli fråga om betydande kostnader för täckande av ersättning för tjänst under jourtid. Det kan knappast stå i överensstämmelse med arbetsrätten att utöka arbetstiden för vissa utredare inom polisväsendet.

Den organisatoriska lösningen främst i storstäderna, där belastningen är som störst, måste bli någon form av skiftarbete för viss utredningspersonal. Denna personal utgörs av kvalificerade kriminalinspektörer och inte av polisassistenter, vilket statsrådet tycks tro i budgetpropositionen. Den lokala polisorganisationen måste kompenseras fullt ut för de personalkostnader som är de verkliga effekterna av reformen.

Oroande är att regeringen genom den hittills förda politiken minskat antalet polismän ute i polisdistrikten samtidigt som man nu i denna proposition ålägger polisen en väsentligt ökad arbetsbelastning.

Den enda kompensation regeringen tycks vara beredd att åstadkomma är att myndigheten ges ökade befogenheter att ta ut övertid. Denna politik är från alla synpunkter felaktig. Svenska Polisförbundet har i många år stridit för uppfattningen att verksamhet inte får planeras utifrån ett förväntat övertidsuttag utan att verksamheten, i den mån den ökar, skall svara mot ett ökat antal för ändamålet lämpliga polistjänster.

Den av fackorganisationen drivna linjen är den korrekta, och den marginella kvot av övertidsuttag som står till förfogande inom ramen för gällande arbetstidslagstiftning torde knappast klara den ökade arbetsbelastningen. Den av regeringen förda politiken vad avser neddragningen av polisaspiranter till polishögskolan skall nu räddas genom att kriminalpolismän skall tvingas arbeta övertid. Denna politik står i strid med rådande uppfattning även inom arbetarrörelsen.

I de polisdistrikt som har kriminaljour kommer denna verksamhet att få en delvis ny och tung utredningsuppgift. Kriminalpolismännen vid dessa enheter utför i dag rader av arbetsuppgifter av rent administrativ karaktär. Den nya organisationen kommer att kräva en administrativ förstärkning inom kriminaljourerna. Det är förvånande att statsrådet i budgetpropositionen inte förutsett detta.

Allmänt kan sägas att de resursförstärkningar som anvisas i budgetpropositionen är dels för små, dels utslängda på myndigheterna utan noggrannare analys av resursbehovet.

Domstolarna

Resurstilldelningen till domstolarna är inte tillräcklig. För exempelvis Stockholms och Göteborgs tingsrätter är arbetsbelastningen redan nu så stor att balanserna i dessa tingsrätter sedan länge passerat den acceptabla gränsen.

Propositionens förslag innebär rimligen att en domför domare finns tillgänglig inte enbart på jourtid utan i de stora tingsrätterna är gripbar även under dagtid.

I propositionen föreslås att häktningsförhandling skall kunna hållas i anslutning till den plats där den misstänkte förvaras, normalt i polishuset. I de stora städerna Stockholm och Göteborg, där samlokalisering av tingshus och polishus ej förekommer, kommer denna nyordning att innebära att en domare finns stationerad i polishuset eller i anslutning till häktet.

Detta innebär att ett antal nya tjänster som rådmän bör inrättas för att inte ytterligare försämra det redan bekymmersamma balansläget i tingsrätterna.

Åklagarmyndigheterna

På åklagarmyndigheterna är det exempelvis i Stockholm så att två åklagare utgör en jourgrupp. Tjänstgöringen är så fördelad att man tjänstgör vartannat dygn jämte sin ordinarie tjänst. Under exempelvis helger måste åklagaren finnas tillgänglig för ställningstagande till olika former av personella tvångsåtgärder.

Det kan antas att om häktningsförhandlingar skall pågå även under helger, behövs jourgruppen förstärkas ytterligare så att en åklagare alltid finns gripbar.

Häktningsframställning

I propositionen föreslås att skriftlig häktningsframställning skall ersättas med en ordning som tillåter en muntlig häktningsframställning. Vidare krävs endast att gärningen samt grunden för anhållningsbeslutet redovisas samt var och när frihetsberövandet gjorts.

Det kan inte anses överensstämma med en modern rättsuppfattning att misstänkta personer skall kunna bli häktade utan att också bevisningen mot den misstänkte redovisas. Skäl för häktning föreligger enbart om någon är på sannolika skäl misstänkt för brott.

Inte desto mindre måste kravet på materiell substans i häktningsframställning framstå såsom nödvändigt, om den tilltalade och hans försvarare avser att besvara sig i högre rätt över häktningsbeslutet.

Kravet på en skriftlig häktningsframställning innehållande gärningsbeskrivningen, bevisningen och vidtagna personella tvångsåtgärder är enligt min mening oeftergivligt.

Utredningshäktning och omprövningsförhandling

Institutet utredningshäkte är ett nytt och för den enskilde allvarligt inslag. I den hittills gällande ordningen kan personer anhållas av utredningsskäl. Anhållningstid i nu gällande ordning är maximalt fem dygn.

Skälen för anhållande är i dag om någon kan häktas eller om det är av synnerlig vikt att han i avbidan på ytterligare utredning tas i förvar.

I förslaget om utredningshäkte skall häktning kunna ske redan när skälig misstanke föreligger. Detta förslag medverkar till att misstänkta personer på en betydligt lägre grad av misstanke kan häktas och därmed utsättas för en betydligt allvarligare form av frihetsberövande på svagare grunder än vad som gäller för häktning i dag.

Införandet av institutet utredningshäktning, dvs. häktning på "svagare grund", kommer att medföra en snabbt stigande frekvens av just detta häktningsinstitut, eftersom det här krävs en lägre form av bevisning. Det

förefaller därför orimligt att utredningshäktning skall kunna pågå under samma tid som den vanliga häktningen. När en svagare bevisning än "sannolika skäl" företes, måste också detta avspeglas i häktningstidens längd.

Det är orimligt att avkorta anhållningsinstitutets tidslängd och i samma proposition införa ett häktningsinstitut med likartade beviskrav som anhållningsinstitutet men med en avsevärt längre frihetsberövandetid.

Mot den bakgrunden är det rimligt att tiden för utredningshäktning inte blir längre än vad tiden för institutet anhållande är för dagen. Därmed skulle utredningshäktning endast kunna bestå under maximalt fem dygn och i övrigt under samma regler som gäller för häktning i övrigt.

Sammanfattning

Propositionen föreslår således en mycket förkortad anhållningstid medförande synnerligen begränsad möjlighet för polismyndigheten att ta fram det underlag som krävs för att en häktningsförhandling skall kunna äga rum med ett så fullständigt underlag som möjligt.

Den starkt förkortade anhållningstiden ställer därför höga krav på polisens utredningskapacitet även under icke kontorstid och under helgdagar. Samma förhållande gäller för åklagarväsendet och domstolarna.

I budgetpropositionen har regeringen i anledning av reformen anvisat ett resurstillskott till polis, åklagare och domstolar utan närmare analys. Resurstilldelningen är objektivt helt otillräcklig.

Regeringen uttalar i proposition 1986/87:112 som sin mening att polismyndigheten för att täcka kommande resursbehov skall utnyttja övertidsuttaget inom de ramar som uppställs i arbetstidslagstiftningen. Härefter kan inläsas att beordrad övertid kommer att bli vanligt förekommande.

Genom en sådan politik kommer sannolikt flykten från polisyrket att öka, och med den neddragning av intagningen till polishögskolan som ägt rum sedan 1982 ökar risken för brist på kvalificerad utredningspersonal, vilket i sin tur utgör ett rättssäkerhetsproblem.

Den nu föreslagna ordningen med en "förenklad" form av häktningsframställan, som enligt propositionen kan godtas utan att bevisningen för "synnerliga skäl" föreligger, är ägnad att väcka stark oro. Muntliga häktningsframställningar på bristfälligt material undergräver domstolens möjligheter och försvarets förmåga att fatta för den enskilde riktiga beslut och föra den enskildes talan på ett korrekt sätt.

Bristfälligt underlag vid häktningsförhandlingen ökar påtagligt risken för många kanske ej behövliga besvär till högre rätt.

Ej fullständiga utredningsresultat vid häktning leder också till en starkt ökad frekvens av och behov av omhäktningar.

Förslaget om utredningshäkte är till synes en nödlösning påkallad av alltför korta anhållningstider. Förslaget om utredningshäkte innehåller ett förslag om att hålla människor inspärrade under betydligt längre tider än den gamla anhållningsregeln och detta på en väsentligt lägre grad av misstanke än vad som är kravet vid häktningsframställning i "normalfallet".

Det är avslutningsvis viktigt att Sverige anpassar sitt rättssystem på processrättens område till de regler som gäller för länderna inom det europeiska samarbetets ram. Men det får anses såsom betänkligt att regeringen förslår förändringar där finansieringen är långtifrån tillräcklig och där rättsväsendets möjligheter att kvalitativt klara reformen får anses såsom ej dokumenterade.

Det är ännu mer betänkligt att det i denna proposition lämnas förslag om möjligheten till häktning på lägre grad av misstanke än vad som normalt krävs. Detta förhållande kastar en dunkel skugga över förslaget och över Sverige såsom en modern rättsstat.

Hemställan

Med stöd av det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om utökat personalbehov till följd av de i propositionen framlagda förslagen,
2. att riksdagen hos regeringen begär nytt förslag till finansiering av de i propositionen föreslagna åtgärderna,
3. att riksdagen med avslag på propositionens förslag om muntlig häktningsframställning beslutar att åklagaren senast vid häktningsförhandlingen skall inge skriftlig häktningsframställning samt de protokoll eller anteckningar över vad som dittills förekommit under förundersökningen om detta har betydelse för prövningen av häktningsfrågan,
4. att riksdagen med avslag på propositionens förslag om tidsfrist för omprövning av häktningsfrågan beslutar att vid s. k. utredningshäktning skall omprövning av häktningsfrågan ske inom fem dygn.

Stockholm den 9 april 1987

Göran Ericsson (m)